

Moldován Szilvia (szerk.):
Bibliai toposzok az irodalomórán,
 Budapest, L'Harmattan Kiadó, 2024.

Baranyai Norbert

A BIBLIAI HAGYOMÁNY KÖZVETÍTÉSÉNEK ALTERNATÍVÁI A MAGYARTANÍTÁSBAN

Az irodalom- és kultúrtörténetírás nehezen cáfolható toposza, hogy az európai irodalom alakulásának megértéséhez nemigen nélkülözhető az a kulturális kód, amelyet a bibliai tradíció öröksége jelent. A történeti kronológia szerint felépülő irodalomtanításnak ezért is kikerülhetetlen feladata, hogy egyrészt a Biblia megismertetésével körvonalazza a diákok számára e hagyomány alapjait, másrészt, hogy a későbbiekben felhívja a figyelmet a Szentírás történeteinek, motívumainak intertextuális kontextusban történő újragondolásaira. A Moldován Szilvia szerkesztésében napvilágot látott *Bibliai toposzok az irodalomórán* című tanulmánykötet írásai e kiemelt jelentőségű témakör tanításához kínálnak interpretációs és módszertani segítséget elsősorban általános és középiskolai magyartanárok számára.

A kötetben olvasható tíz tanulmány más-más aspektusból igyekszik megvilágítani azt, hogy milyen nehézségek és lehetőségek adódnak az irodalomórákon a Biblia tanításakor. A három nagyobb fejezetre tagolt kötet szerkesztője azokat az írásokat rendezte külön egységekbe, amelyek témafelvetése hasonló kérdésekre fókuszál. Az első fejezet két teoretikusabb megközelítésű szöveget foglal magába: a Szentírás és az irodalom sokféle kapcsolódását körüljáró összefoglalás mellett a Magyar Püspöki Konferencia irodalomtankönyv-családját bemutató írás vet számot a Biblia tanításának nehézségeivel. A következő tematikus blokk a Szentírás irodalomórákon történő feldolgozásához kínál óratervekkel, szemléletes példákkal illusztrált jógyakorlatokat, míg a harmadik egység tanulmányai a későbbi tananyagban elemzett irodalmi alkotások bibliai motívumainak értő olvasásához és tanórai közvetítéséhez fogalmaznak meg javaslatokat.

Bár a teoretikus megközelítés elvileg csak az első fejezet két tanulmányának okfejtésére szorítkozna, az írások többségének bevezetője szintén számot vet olyan kérdésekkel, amelyek a Biblia tanításának (módszertani) problémáira reflektálnak. Vagyis a kötet egésze az eredményes pedagógiai munka feltételeként reprezentálja elmélet és gyakorlat szétválaszthatatlan egységét. Az elméleti orientáltságú összefoglalások sorában a leginkább invenciózus számvetés Fabiny Tibor tanulmánya, amely a Biblia és irodalom lehetséges összefüggéseire fókuszálva vázolja fel, hogy milyen kapcsolódási pontok teremtik meg az együttes vizsgálat alapjait. Érvelése szerint a bibliai textusok irodalmi szöveggént való olvashatósága a nyelvi alakítottság retorikai, illetve narratív eszközeinek hasonló szerepe miatt lehetséges, miközben a Szentírás történeteinek, motívumainak az európai irodalomra gyakorolt hatását teológiai nézőpontból igyekszik árnyalni. Ennek megfelelően három lehetséges modellt vázol fel: az egyik az irodalmi alkotás elsődlegességéből kiindulva a bibliai történeteket eszközszerűen (motívumként) használja fel, a második ezzel ellentétesen a Biblia igazságához mérve, mintegy alárendelt pozícióba helyezve tekint az irodalmi parafrázisokra. A leginkább termékeny, hatástörténeti párbeszédet a harmadik modell biztosítja, mivel ebben mindkét szövegvilág (bibliai, irodalmi) érvényes, autonóm létezőként kínál lehetőséget a kölcsönös viszonyításon alapuló együttolvásra.

Az egyes tanulmányok bevezetőiben olvasható, további elméleti irányultságú kérdések leginkább a Bibliának és hatástörténetének taníthatósági nehézségeit veszik számba. A Szentírára irányuló előismeretek ugyanis nagyon eltérőek lehetnek akár az osztályokon belül is, hiszen nem egyszerűen egy újabb irodalmi ismeretanyagról van szó, hanem egy olyan szövegről, amelyet a vallást gyakorló családokból érkező gyerekek sokkal alaposabban ismernek. Ebből fakadóan a pedagógusnak figyelembe kell vennie azt is, hogy a tanulók egy része számára a Biblia pusztán régi vallásos iratok (ilyen értelemben mítikus történetek) gyűjteménye, míg mások olyan erkölcsi útmutatást jelző igei üzenetként tekintenek rá, amelynek érvényessége naponként megmutatkozik (természetesen ez a különbség a tanárok szempontjából is releváns). A tanórákon így egyaránt érvényesülnie kell a megfelelő szintű ismeretátadásnak, az alapfogalmak tisztázásának (enélkül ugyanis nehezen lehet feltérképezni a későbbiekben a hatástörténet műfaji, tematikus, motívus vonatkozásait), illetve annak a törekvésnek, amely az egyes történetek aktualizálható (példázatos) jelentéseit igyekszik megvilágítani. Ez utóbbi esetében a pedagógusnak tekintettel kell lennie arra is, hogy az esetlegesen felmerülő morális-vallási kérdésekre adott válaszok ne kizárólagosságra törekedjenek, ne sértsék bárki (vallási vagy személyes) érzékenységét, miközben el kellene kerülni azt is, hogy a kialakított diskurzus leegyszerűsített politikai-ideológiai megfeleltetésekbe torkolljon.

Az elméleti kérdések felvetése (és részbeni tisztázása) mellett a kötet írásainak valódi téje az, hogy milyen jellegű és mennyire jól hasznosítható javaslatokat tudnak megfogalmazni a Biblia tanításához, illetve az irodalmi műveket átszövő bibliai motívumok, allúziók értő olvasásához. A tanulmánygyűjtemény ebből a szempontból igencsak változatos megoldási lehetőségeket kínál, hiszen eltérő korosztályokat különböző iskolatípusokban tanító pedagógusok találhatnak benne olyan invenciózus óraterveket, interpretációs aján-

latokat, amelyek a módszertani-didaktikai megközelítések sokszínűségét képesek reprezentálni. Ezzel pedig gyakrabban használt vagy épp kevésbé ismert pedagógiai módszerek elmélyültebb – és gyakorlatorientált – megismerésére is lehetőség nyílik.

Sályiné Pásztor Judit elméletibb perspektívájú írása a tankönyvek szerepét veszi górcső alá a Magyar Katolikus Püspöki Konferencia irodalomtankönyvének Bibliát tanító egységét bemutatva. A tankönyvcsalád főszerkesztőjeként nemcsak a pedagógiai célokkal és a felekezeti oktatás sajátosságaival vet számot a szerző, hanem konkrét feladatokkal, kérdésekkel mutat rá arra, hogy a tankönyv miként segítheti a magyartanárok munkáját a különböző feladattípusok (pl. kérdés-felelet, összehasonlító elemzés, kreatív írás) alkalmazása során. Kőhalminé Deme Zsuzsanna tanulmánya a Biblia feldolgozásához a konstruktív pedagógia egyik közkedvelt módszerét, a projektmunkát hívja segítségül. Az egyházi és alapítványi iskolák tájékozottabb diákjai számára kidolgozott feladat a tömegkommunikáció témaköréhez kapcsolja a Biblia feldolgozását: a közös munka során a tanulóknak egy olyan újságot kell szerkeszteniük, amelyek különböző rovatai bibliai témákat, történeteket, szövegeket írnak újra a sajtómédium kontextuális elvárásaihoz igazítva. Az óraterveket kiegészítő és az eredményeket szemléltető produktumok meggyőzően bizonyítják, hogy a diákok szívesen foglalkoznak kreativitást igénylő feladatokkal.

Egyaránt az innovatív módszertani megközelítés lehetőségét ígéri Kautnik András és Antal Orsolya írása is. Előbbi a logopedagógia kevésbé ismert metódusával igyekszik feldolgozni *Az ember tragédiája* szövegét: Viktor Frankl logoterápiás módszerének pedagógiai alkalmazása a személyiség meghatározottságával szemben a szabadság megélésére fókuszál, ami az irodalomóránkon számtalan vonatkozásban megnyilvánulhat. Az elmélet körvonalazása – valószínűleg a terjedelmi korlátok miatt is – sajnos eléggé elnagyoltnak tűnik, az egyébként ötletes témafeldolgozási javaslatok (társasjáték-készítés, állóképek kidolgozása) pedig a logopedagógiai kontextus nélkül is jól ismert megoldásai a kreatív irodalomóráknak. Antal Orsolya a drámapedagógia módszerének alkalmazhatóságát a *Jónás könyvének* tanórai feldolgozásával igyekszik felmutatni. A szöveg különböző részeinek értelmezését segítő gyakorlatok gyűjteménye a magyartanárok számára jól hasznosítható ötleteket kínál az élményszerű oktatáshoz, miközben a szerző tisztában van azzal is, hogy a tananyag mennyisége miatt ez a módszer csak korlátozottan alkalmazható a tanulási folyamat egészében.

A kötet további tanulmányai inkább a magyartanítás mindennapos nehézségeihez és korlátozottabb lehetőségeihez igazodóan vázolnak fel módszertani javaslatokat. Terdikné Takács Szilvia írásának különlegessége, hogy a szerző szakképzésben szerzett tapasztalatait felhasználva mutatja be, milyen megoldásokkal lehet segíteni az ószövegségi történetek közvetítését a foghíjasabb műveltséggel és képességhiányokkal küzdő diákok számára. A hét órányi tananyag azonban épp azért lehet más iskolák magyartanárai számára is alkalmazható, mert a feladatok az ismeretek pusztá átadása helyett az érdeklődés felkeltésére, a közös kommunikáció kialakítására és az élményszerűsége helyeznek nagyobb hangsúlyt. Keisz Ágostonnak a tékozló fiú történetéhez kapcsolódó óraterve/interpretációja a kilencedikes tananyagként való megközelítés mellett egy olyan alternatívát is felvázol,

melyben a hatosztályos gimnázium nyolcadikosai számára *Allegóriák és példázatok* címmel egy általa összeállított tematikus blokkban kerül elő a jól ismert újszövetségi parabola (*A róka és a holló* meséje, illetve Kafkának *A törvény kapujában* szövegével együtt). Mint a szerző megjegyzi, nem „didaktikai tűzijátékkal” akarja lenyűgözni az olvasót, hanem olyan szempontokat igyekszik sorra venni, amelyek jól átgondolt struktúra alapján vezetnek végig a diákokat a szövegértelmezés lépésein a történet rekonstruálásától kezdve a szereplői motivációk vizsgálatán át az allegorikus jelentéstulajdonítás kialakításáig. A kötet koncepciójához talán leglazábban kapcsolódó tanulmány Pelczer Katalinnak a *Halotti beszéd és Könyörgés* tanításával foglalkozó írása. Az is kérdéses, hogy miért került ez a szöveg a Biblia irodalomórai tanítását vizsgáló megközelítések tematikus csoportjába, már csak azért is, mert a szerző által vázolt négy tanórajavaslatban alig jelenik meg szempontként az első magyar szövegemlékünknak a Szentírással való kapcsolata. A tanórák felépítésében inkább a *Halotti beszéd* nyelvészeti (nyelvtörténeti) vizsgálata dominál, amelyet a későbbi irodalomtörténetből jól ismert irodalmi alkotások hatástörténeti szemrevételezése egészít ki. A kötet szerkesztője, Moldován Szilvia Pilinszky két költeményének (*Ravensbrücki passió; Harmadnapon*) tanítási lehetőségeivel vet számot. A készségfejlesztés céljainak tisztázása után a szerző nem annyira a módszertani megoldások ismertetésére, hanem inkább a költemények értő olvasására fókuszál. A diákokkal való közös értelmezés során kiemelt szerepet szán a műfordítás(ok) vizsgálatának, ami érzékeny megfigyelésekre ösztönözheti a németül olvasni (és fordítani) tudó diákokat. Végül a kötet utolsó tanulmányában Zalányi Kinga ahhoz ad ötleteket, hogy miként lehet Visky András 2022-ben megjelent, kiváló regényét, a *Kitelepítést* a középiskolai magyartanításba beilleszteni. Bár a középszintű érettségi kortárs magyar irodalmi tételének alternatívájaként is elképzelhetőnek tartja a regényt, írása nem átfogó igényű interpretációt kíván felvázolni, hanem ehelyett a regényből vett idézetek bibliai vonatkozásait, illetve a szöveghelyek egymást értelmező párbeszédét igyekszik demonstrálni.

A *Bibliai toposzok az irodalomórán* kötet szerzői többségében a Pázmány Péter Katolikus Egyetem Bölcsészettudományi Karának tanárképzési feladataihoz középiskolai vezetőtanárként vagy egyetemi oktatóként kapcsolódnak, aminek köszönhetően a tanulmánygyűjtemény bepillantást nyújt abba a sokoldalú műhelymunkába is, amely a pedagóguspályára való felkészítés mellett a magyartanítás módszertani megújulását is szorgalmazza. Lehetőségeiből adódóan az összegyűjtött írások nem törekedhetnek ugyan a téma szisztematikus és átfogó elemzésére, viszont a számtalan didaktikai szempontot érvényesítő, változatos feladatrepertoárral felvonultató írásoknak együttesen mégiscsak sikerült felmutatni azt, hogy milyen sokoldalúan dolgozhatja fel egy magyartanár azokat az elbeszéléseket, narratív mintákat, toposzokat, amelyek a bibliai hagyomány részét képezik. De természetesen nemcsak azok forgathatják haszonnal e munkát, akik az Ó- és Újszövetség tanításához vagy a bibliai motívumok hagyományozódásának magyarórai feldolgozásához keresnek újszerű ötleteket, hanem azok is, akik örömmel alkalmaznak minden olyan jógyakorlatot más témák tanórai tárgyalásához, amelyek közelebb hozhatják a mai diákokhoz az olvasás és irodalomértés mással nehezen pótolható élményét.